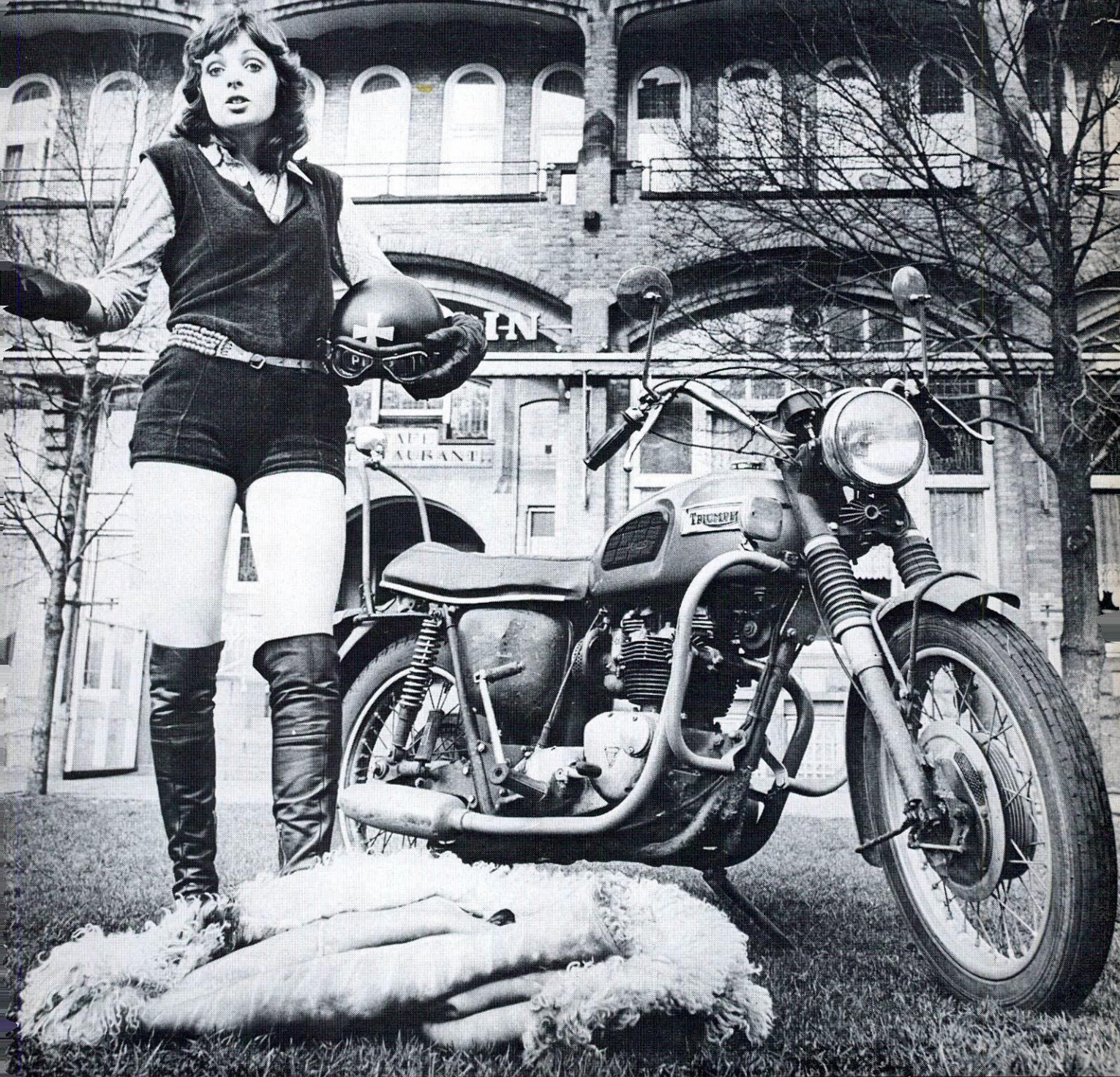

ego

DEZE MAAND

H. Lips: **Het rode boekje.** Pag. 4 en 5.

Rien Robijns: **Nieuwersluis.** Pag. 12 en 13.

Jan Haasbroek: **Haagse Schilderswijk.** Pag. 14 en 15.

Krijgstucht II

We sloten het redactie-artikel in het vorige nummer af met de zinsnede: „Er is een crisis op handen. En daarom zullen nu de regering en het parlement moeten ingrijpen. Er zal op heel korte termijn een zodanige verandering moeten komen van inhoud en formulering van de krijgstucht dat dit soort zaken (de veroordeling van Dona en Schul) niet langer mogelijk zijn”. We zijn in zekere zin op onze wensen bediend!

Enkele dagen nadat ons artikeltje geschreven was maakte de minister bekend dat strafzaken waarin de vrijheid van meningsuiting in het geding is door kommandanten „opgespeeld” dienen te worden naar de krijgsraad. Bij de behandeling van de motie De Gaay Fortman in de Tweede Kamer op 2 december verklaarde de meerderheid van de Kamer dat zij in gevallen waarbij de vrijheid van meningsuiting in het geding is de kommandanten geen zwaardere strafbevoegdheid dan het opleggen van licht arrest wil zien toebedeeld. Hoewel de minister zich op de uitvoering van deze motie nog beraadt is het wel duidelijk dat het zowel voor de minister als voor de kommandanten geen haalbare kaart is de opvattingen van de meerderheid van het parlement blijvend naast zich neer te leggen.

De laatste dagen cirkuleert in de kranten het bericht dat de minister overweegt de kommandanten niet alleen, zoals reeds is geschied, de bevoegdheid te ontnemen tot het opleggen van streng arrest maar tevens de bevoegdheid tot het opleggen van plaatsing in de tuchtklasse te Nieuwersluis.

We verbeelden ons allerm minst dat onze uitspraken bij dit alles veel gewicht in de schaal hebben gelegd. Het is, gelukkig, duidelijk dat onze opvattingen (zie de beslissing in het parlement) worden gedeeld door brede, en belangrijke, kringen van de bevolking.

En toch kunnen we de genomen stappen niet anders zien dan als voorbereidende bewegingen. Misschien net leuk voor een plezierige afsluiting van het afgelopen jaar maar in dit jaar zullen er belangrijker en verdergaande stappen moeten worden genomen.

Wat nodig is, is dat het reglement betreffende de krijgstucht en de wet op de krijgstucht nu zelf faliekant op de helling gaan en grondig worden herzien waarbij zaken als de begrenzing van de werking van het dienstbevel, de democratisering in de vorm van inspraak en medezeggenschap, de rechtszekerheid van de militair, de modernisering van het strafrecht en de procedure betreffende het beklag (de ombudsman) het vastleggen van het recht op vrije meningsuiting van de militair nauwkeurig, en op moderne wijze, onder ogen worden gezien. Met minder kunnen we niet toe!

En de tijd is er rijp voor. Op zaterdag 18 december hield de V.V.D.M. voor de poort van Nieuwersluis een protest-betoging tegen dit instituut en vóór hervorming van de krijgstucht. Woordvoerders van verschillende politieke partijen (die als ze willen samen op dit punt een meerderheid in de kamer vormen) ondersteunden de eisen. Interessant was de opmerking van de vertegenwoordiger van de K.V.P. tot de aanwezigen. „Geeft ons, parlementariërs, de tijd om deze zaak tot een goed einde te brengen”. Wel, de minister heeft op zeer korte termijn een nota over de hervorming van de krijgstucht beloofd. Dat betekent dat de geachte volksvertegenwoordigers reeds in de eerste maanden van het nieuwe jaar de kans krijgen om hun woorden waar te maken. Wie dat niet doet klassificeert zichzelf.

De humanistische geestelijke verzorging heeft, na ampel overleg, zijn plaats in deze bepaald. Wij kiezen rondt en zonder enige aarzeling voor al diegenen die in het krijt treden voor een menswaardige behandeling van mensen in de strijdkrachten. Wij zijn realistisch genoeg om te beseffen dat alle vrijheid zijn grenzen heeft maar dat mag geen dekmantel zijn voor situaties die de kritiek van moderne, gezonde, opvattingen niet kunnen doorstaan.

Wij weten dat we daarmee bepaalde risico's op onze schouders nemen maar dat is ons liever dan toeschouwer te zijn bij situaties waarbij de menselijkheid rechtstreeks in het geding is. Wie zich vandaag, zonder zich duidelijk uit te spreken, slechts ziet als „verzoeningscentrum tussen de partijen” verzaakt aan enkele werkelijke uitgangspunten van geloof en levensovertuiging.

RED.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 1, januari 1972
11de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Jan Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te storten op postgiro-rekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen
Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

Barton C. van Flymen ijevrig flitsend in Amsterdam zette deze foto speciaal voor Ego in elkaar. De opname werd gemaakt op het Leidseplein in de hoofdstad.

Capitol Jazz Classics: Levend Jazz-verleden

Naarmate de situatie van de jazz anno nu steeds minder tot vreugde stemt, groeit de neiging om terug te grijpen naar het verleden, naar de tijd dat de jazz nog een wereld leek te gaan winnen. Sommigen zoeken het in het reconstrueren van de jazz-stijl van zo'n 25 jaar geleden, zoals de Engelse musici die onder de naam „Bebop Preservation Society” een langspeelplaat vol speelden met klassiek geworden composities van bebop-pionier Charlie Parker en zijn tijdgenoten.

Het is op zichzelf een aardig idee, maar de gang van zaken rond de Dixieland-revival in de jaren veertig en daarna heeft wel aangetoond, dat dit soort jazz-archeologie muzikaal weinig perspectief biedt. In het gunstigste geval loopt het uit op een soort collectieve jeugdsentimentsbeleving van musici en publiek. Het kan ook — zoals de Dixieland — ontaarden in een artistiek morsdode, commerciële rage. Maar het lijkt in elk geval uitgesloten dat de jazz via dergelijke kunstgrepen uit de malaise komt.

Zinvoller zijn de activiteiten van allerlei platenmaatschappijen, om eens in de eigen archieven te duiken en langspeelplaten met historische jazz-opnamen op de markt te brengen. Mits met inzicht en goede smaak opgezet, kunnen zulke initiatieven in dubbel opzicht een nuttige functie vervullen: oudere jazz-verzamelaars worden erdoor in de gelegenheid gesteld hun collectie te completeren (of hun krakende 78-toeren-platen te vervangen door beter klinkende 33-toeren-LP's), en beginnende fans krijgen op die manier de kans om voor (vaak) redelijke prijzen hun platenkast te vullen met hoogtepunten uit de jazz-geschiedenis.

Overbodige LP's

Helaas gaan lang niet alle platenmerken bij hun re-issue-programma's met het vereiste verstand te werk, waardoor er heel wat in feite overbodige LP's worden uitgebracht, die hetzij totaal oninteressante muziek bevatten, hetzij op een irritante manier vroeger verschenen albums overlappen, hetzij van een afschuwelijk galmende nepstereo-sound zijn voorzien, hetzij op de hoes een totaal gebrek aan informatie inzake bezettingen, data en historische achtergronden vertonen.

Geen van die nadelen geldt gelukkig voor de serie „Capitol Jazz Classics”, een initiatief van de Nederlandse maatschappij Bovema, waar de producers Joop Visser en Simon Korteweg trots op mogen zijn. De platen zijn zeer deskundig samengesteld, met het oorspronkelijke mono-geluid van de opnamen is op geen enkele manier geknoeid, de hoezen bevatten (naast weinig fraaie illustraties) alle gegevens die je je maar wensen kunt, en de prijs is schappelijk: f 13,50 per LP.

Van de tien delen die tot nu toe verschenen, zijn er zeker vijf het waard hier gesignaleerd te worden. De reeks wordt geopend door „Miles Davis: The Complete Birth of the Cool”, en dat is al onmiddellijk een plaat die in elke jazz-collectie thuishoort. Het gaat om de opnamen van het Miles Davis nonet uit 1949-'50, een formatie vol grote solisten waarin echter het accent lag op het experimenteren met nieuwe klank-kleuren. De arrangeurs Gil Evans, Gerry Mulligan, John Lewis en Johnny Carisi legden met deze stukken de muzikale basis voor de hele latere West Coast-beweging (een rage uit het begin van de jaren vijftig, die echter nimmer het artistieke niveau van het oorspronkelijke voorbeeld zou halen).

Behalve die fascinerende arrangementen zijn er ook bondige, maar doorgaans voortreffelijke improvisaties te horen: o.a. van trompettist Davis en baritonsaxofonist Mulligan zelf, en vooral van altist Lee Konitz. De 12 stukken die het Davis nonet voor Capitol opnam, staan hier voor het eerst volledig op één LP (bij vroegere versies van deze plaat ontbrak steeds het vokale nummer „Darn that dream” door zanger Kenny Hagood).

Deel 3 van de serie heet „Art Tatum: Solo Piano”, een titel die bijna voor zichzelf spreekt. De grootste piano-virtuoos uit de jazz-geschiedenis was zelden in betere vorm te horen dan in deze 16 solo-vertolkingen uit 1949. „Het is pure suspense-muziek”, schrijft criticus Rudy Koopmans terecht op de hoes.

Hoofddrol

Baritonsaxofonist Gerry Mulligan speelt de hoofddrol op het vierde deel van de Capitol Jazz Classics. Een paar jaar na zijn bemoeienissen met het Miles Davis nonet werd hij plotseling wereldberoemd door zijn pianoloze kwartet met trompettist Chet Baker. Tegelijkertijd begon Mulligan in Los Angeles te repeteren met een experimenteel tentet, „om iets te hebben waarvoor ik kon schrijven,” zoals hij vertelt in een op de hoes afgedrukte notitie.

De acht stukken die hij in januari 1953 met deze formatie voor Capitol opnam, staan compleet op deze LP. Naast Mulligan (op piano zowel als bariton) is Chet Baker de belangrijkste solist, maar net als bij de „Birth of the Cool”-sessions ligt de nadruk op de arrangementen. De plaat wordt verder gevuld door opnamen van het Zweedse klarinet-talent Stan Hasselgard uit 1947 (een jaar later zou hij bij een au-

Gerry Mulligan

to-ongeluk omkomen, en van vibrafonist Red Norvo met o.a. tenorist Dexter Gordon uit hetzelfde jaar.

De geschiedenis van de baritonsaxofoon in de jazz wordt gewoonlijk beschreven als een zaak van twee grote voorbeelden, Gerry Mulligan en Ellingtonian Harry Carney, met daarna een hele reeks volgelingen van minder kaliber. Maar de blanke bebopper Serge Chaloff was op de lastig te bespelen bariton een musicus van vergelijkbaar formaat als de beide genoemde grootheden. In maart 1956 nam Chaloff voor Capitol de prachtige LP „Blue Serge” op, in kwartetbezetting met pianist Sonny Clarke, bassist Leroy Vinnegar en de fenomenale drummer Philly Joe Jones.

Als deel 7 van de Jazz Classics-reeks is deze plaat voor het eerst in jaren weer in Nederland verkrijgbaar.

Van de vele blanke big bands die in de jaren veertig in Amerika opereerden, speelde die van klarinettist Woody Herman verreweg de interessantste jazz.

Deel 9 van de Capitol Jazz Classics, „Early Autumn”, wordt grotendeels gevuld door voortreffelijke opnamen van Herman's z.g. „Second Herd”, de band die hij in oktober 1947 vormde. In dat orkest werden muzikale elementen van de bebop-revolutie gecombineerd met het bijzondere geluid van de „Four Brothers”, een saxofoon-team dat bestond uit 3 tenoren en een bariton, die stuk voor stuk sterk door Lester Young werden geïnspireerd.

BERT VUIJSJE

JAZZ

Het rode boekje

Ik hoop dat de lezers er niet door in verwarring geraken, ik citeer, hiernaast, het eerste rode boekje terwijl het gaat om een bespreking van het tweede rode boekje. Het eerste is, algemeen bekend, een bloemlezing uit het verzameld werk van de Chinese leider Mau Tse-toeng, het tweede is „Het rode boekje voor soldaten” uitgegeven door de Bond voor Dienstplichtigen (B.v.D.) We zijn begonnen met enkele citaten van Mau omdat we meenden dat het nuttig is er aan te herinneren dat ook Mau uitspraken heeft gedaan over de militaire samenleving die, hoewel uiteraard het meest van toepassing op de Chinese situatie, toch ook voor anderen het overdenken waard zijn.

Maar nu dan verder uitsluitend het rode boekje van de B.v.D. Dat rode boekje is dus een geschrift waarmede de B.v.D. zich tot de Nederlandse soldaten wendt, er de grondslag van de werkzaamheden van de B.v.D. in ontvouwt en tegelijkertijd een soort campagne ontwikkelt voor de strijd voor andere verhoudingen in de strijdkrachten. Een belangwekkend geschrift dus voor allen die door hun werkzaamheden met de verhoudingen in de strijdkrachten te maken hebben. Het boekje heeft een gemakkelijke indeling, het eerste deel (50 blz.) geeft een soort maatschappij-beschouwing die gezien mag worden als de politieke stellingname van de B.v.D., het tweede deel (50 blz.) is gewijd aan de tegenstellingen die bestaan binnen de strijdkrachten, er worden problemen als vrijwillig dienende en dienstplichtige militairen, ongeschiktheid, leiderschap, krijgstuicht, discipline, democratisering en vrijheid van meningsuiting in besproken, het derde deel tusschen VVDM en B.v.D. wordt een opsomming gegeven van de verschillende akties die de laatste tijd door soldaten zijn gevoerd en wordt geanalyseerd wat daarin goed en fout is gegaan.

Voorafgaande samenvatting

Omdat er over de B.v.D. nogal wat geruchten bestaan lijkt het mij goed in enkele punten wat konklusies te geven die uit dit boekje kunnen worden getrokken. Daarna gaan we op een enkel punt dan nog wat nader in:

● De B.v.D. is een links-socialistische organisatie. De, nogal eenvoudige, maatschappij-analyse die in het eerste deel van het boekje wordt gegeven heeft een duidelijk links-socialistische signatuur. De B.v.D. komt daar ook eerlijk voor uit, op blz. 54 wordt gesproken over een „krachtige socialisti-

203 *Het leger moet zich eenmaken met de massa van het volk, zodat het leger in de ogen van het volk als zijn eigen leger gezien zal worden; dan zal dit leger in het Alonder-de-Hemel geen tegenstander hebben...*

(17:186) Mei 1938

205 *Overal waar onze kameraden (de militairen, red.) komen, moeten ze goede betrekkingen met de massa aanknopen, zich het lot van de mensen aantrekken en hen helpen hun moeilijkheden op te lossen. Wij moeten ons met brede lagen van de bevolking verbroederen, met hoe meer mensen wij ons verbroederen hoe beter.*

(46:59) 17 Okt. 1945

224 *Onze leus voor militaire training is: „officiëren onderrichten soldaten, soldaten onderrichten officieren, soldaten onderrichten soldaten”. De strijders hebben zeer veel praktische ervaring in het gevecht. De officieren moeten van de strijders leren en andermans ervaring tot de hunne maken, hetgeen hun capaciteit zal vergroten.*

(59:243) 2 April 1948

sche soldatenbeweging, op blz. 109 wordt medegedeeld dat op het congres in mei 1970 is besloten te gaan werken aan „de opbouw van een linkse soldatenorganisatie”.

● In aansluiting op het eerste punt ziet de B.v.D. de verhoudingen in de strijdkrachten als een voortzetting van de verhoudingen in de kapitalistische burgermaatschappij, de strijdkrachten zijn er voornamelijk voor de verdediging van de belangen van de kapitalistische klasse, „de sergeanten en kapiteins zijn zelf geen kapitalisten; zij zijn ook maar zetbaasjes. Er is altijd nog een mogelijkheid dat een commandant de zijde van zijn mannen kiest” (blz. 53-54).

● De B.v.D. is geen pacifistische organisatie. Nergens in het boekje wordt gepleit voor de afschaffing van de strijdkrachten. Er worden ook geen activiteiten aanbevolen om de strijdkrachten te ondermijnen. Integendeel, anderen wordt verweten dat zij de strijdkrachten ondermijnen door deze eenzijdig in dienst te stellen van de kapitalistische belangen. Reeds op blz. 7 van het boekje staat: „Dit boekje is dan ook niet nodig om de krijgsmacht te ondermijnen. Daar zorgen de

Nixons, de Biesheuvels en de Philipsen zelf wel voor”.

● De B.v.D. is geen voorstander van sabotage in de strijdkrachten. Op blz. 111 en 112 wordt daarover geschreven: „Sabotage wordt ook wel genoemd. Wij geloven daar niet zo in. Het is soms begrijpelijk dat een soldaat van ellende iets kapot maakt, maar het verandert niets aan de verhoudingen in het leger. In plaats van bewustwording en aaneensluiting van de soldaten, bereikt sabotage vaak het tegenovergestelde. De saboteurs houden zich achteraf omdat ze niet bekend willen worden. Diskussies blijven achterwege. Omdat iedereen individueel werkt, wordt de grote kracht van de soldaten — hun aantal — niet gebruikt. En dan praten we nog niet eens over het gevaar van ongelukken, het onderlinge wantrouwen en het extra wachtlopen”.

● De B.v.D. ziet als één van de belangrijkste activiteiten van de „linkse” soldaten het inspireren tot en het voeren van zg. soldatenakties, waaronder dan wordt verstaan: het massale beklag, het aanbieden van petitie's, het houden van demonstraties binnen en buiten de kazerne, het beleggen van protest-bijeenkomsten en eventueel het houden van langzaam-akties, de weigering van bevelen en het organiseren van stakingen (zie opsomming op blz. 111) Dat een aantal van deze akties in strijd zijn met het reglement betreffende de krijgstuicht en dus illegale akties zijn is de B.v.D. zich goed bewust.

● De B.v.D. bestaat, in tegenstelling tot de VVDM, niet uitsluitend uit militairen, ook burgers kunnen lid zijn van de B.v.D. en spelen daarin ook een aktieve rol. Dat hangt aan de ene kant samen met de opvatting van de B.v.D. dat de verhoudingen in de strijdkrachten een verscherpte voortzetting zijn van de verhoudingen in de burgermaatschappij en dus ook integraal bestreden moeten worden maar aan de andere kant behoren burgers ook een direkte rol te spelen in de akties van de soldaten. Op blz. 106 wordt gesteld: „De burgers hebben als eerste taak het verlenen van steun aan de activiteiten in de kazerne”. Bij verdere lezing blijkt dan dat die steun zal moeten bestaan uit het verschaffen van vergaerruimte, het typen en afdrucken van stukken, het te koop aanbieden bij kazernes en stations van de „soldatenkrant” en het maken van propaganda voor het soldatenverzet onder werkende jongeren en scholieren.

Politieke oriëntatie

Het gaat mij bij de volgende opmerkingen niet zo zeer om het bepalen

van een standpunt voor of tegen maar veeleer om de vraag wat de verschillende standpunten van de B.v.D. in de praktijk des levens in de militaire samenleving waard zijn, een kritische waardering dus. Het meest opvallende is dan dat we hier te maken hebben met een soldatenvereniging met een uitgesproken politieke oriëntatie. Een soldatenvereniging met een (links) socialistisch uitgangspunt. Nu behoeft er geen twijfel aan te bestaan dat het in ons land geoorloofd is om er socialistische, eventueel links-socialistische, opvattingen op na te houden. Dat geldt dus ook voor militairen. Er zijn in ons land verschillende socialistische organisaties en militairen die er lid van willen zijn behoren daarvan geen enkele hinder te ondervinden. Ik denk dat dat zo ongeveer de situatie is die voor dienstplichtige militairen bestaat, het is me bekend dat er onder de vrijwillig dienende militairen die lid zijn van een socialistische organisatie, en met name als ze actief lid zijn, wel degelijk zijn die menen dat hen dat moeilijkheden veroorzaakt in de strijdkrachten.

Maar hier gaat het toch nog om een andere zaak nl. om een organisatie van militairen (ondanks het feit dat er ook burgers lid van zijn is het toch een bond van dienstplichtigen) die zich socialistisch opstelt. De vraag is niet of dat mag. De wetten des lands, met inbegrip van de wet op de krijgstuicht, verzetten er zich niet tegen. Het gaat veel meer om de konsekwenties van het standpunt nl. dat in deze vereniging eisen van militairen op het terrein van de rechtspositie en de demokratisering verbonden worden met een socialistisch maatschappij-beeld d.w.z. dat hoe belangrijk de vervulling van deze eisen ook mag worden gezien ze vooral dienen als middel om de samenleving, met inbegrip van de militaire samenleving, om te vormen in socialistische zin. In de maatschappij-opvattingen van de B.v.D. betekent dit dat de strijd die soldaten voeren moet worden gezien als onderdeel van een algemeen te voeren klassenstrijd. En daarmee wordt ongetwijfeld aan wat tot nu toe gebeurde in de strijdkrachten een nieuwe dimensie gegeven. Het zal wel betekenen dat de B.v.D. voorlopig een kleine groep blijft want wat militairen ook voor ogen mag staan bij hun verlangen tot situatie-verbetering het lijkt me niet waarschijnlijk dat dat bij velen een volledige socialistische omwenteling is.

Toch is tegelijkertijd die B.v.D. wel de uitdrukking van wat we tegenwoordig ook in de burger-samenleving steeds meer zien gebeuren; in allerlei „alternatieve” groepen wordt het alleen maar wat „sleutelen” aan situaties als onvolkomen ervaren en maakt dan ook plaats voor of wordt aangevuld

met een rechtstreekse kritiek op de structuren van de samenleving. Het maakt de strijd in zeker opzicht menselijker, aan direkte eigenbelangen zoals die door „belangen” verenigingen worden gediend wordt een wijder perspectief gegeven van een algemene maatschappij-verbetering en daarmee van een verbetering van de menselijke situatie in de wereld. Maar het werkt natuurlijk ook verhardend. Kan men over verbetering van rechtspositie en medezeggenschap binnen de huidige structuren in zekere zin nog „gemoeidelijk” overleggen waar die structuren zelf ter discussie worden gesteld en tot inzet gemaakt van het verzet, daar zullen de meningen keihard tegenover elkaar komen te staan. Daar krijgt precies wat de B.v.D. bedoelt het verzet een klassenstrijd-karakter. Men kan zich natuurlijk afvragen of dat allemaal niet verouderde flauwekul is. Ik weet het niet. Het scheen ongetwijfeld de laatste tientallen jaren voor velen een achterhaalde zaak maar de „polarisatie” wint, ook in de westerse wereld, met rasse schreden veld.

Akties

En daarmee komen we vanzelf bij het tweede opvallende punt in het B.v.D. programma nl. het skala van akties. In de voorafgaande konklusies hebben we al gesteld dat akties voor afschaffing van de strijdkrachten en sabotage daar niet bij zijn. Maar er blijft nog genoeg over. Om misverstand te voorkomen, de B.v.D. verwerpt zeker niet zonder meer het overleg. Ze meent zelfs dat daarmee soms het een en ander te bereiken is maar ze meent tevens dat dat nooit voldoende zal zijn. Bovendien is, voor zover ik weet, de B.v.D. niet ingeschakeld bij het overleg met de militaire autoriteiten. Nu valt er over akties van militairen heel wat te zeggen. En we zijn dan zeker niet meer alleen op het terrein van de B.v.D. want bv. ook de VVDM heeft het voeren van akties op haar programma.

Voor sommige militaire autoriteiten zijn alle pogingen van militairen om hun misnoegen over iets te tonen uit den boze. En we weten dat ze daarbij steun vinden in het huidige reglement betreffende de krijgstuicht en de wet op de krijgstuicht. In de bekende brief van de generaal Van Elsen wordt er dan ook zonder meer van uitgegaan dat alle protesten en demonstraties de kop moeten worden ingedrukt. Maar is dat wel zo'n gelukkige taktiek? We hebben al eerder geschreven dat we het een daad van wijs beleid zouden vinden als aan militairen, binnen de regels van een normaal orde-beleid, zoals dat ook in de burger-samenleving het geval is, het recht zou worden gegeven tot petitioneren, demonstren en protesteren. Waarom mag er ei-

genlijk niet geprotesteerd en gedemonstreerd worden tegen het parate week-end, tegen de groetplicht, tegen als onrechtvaardig ervaren straffen enz.? Dat hoort toch een normaal recht van vrije burgers te zijn en het ontgaat mij te enenmale waarom militairen in dit opzicht in vredetijd op een aparte voet moeten worden behandeld. Goed, het huidige reglement op de krijgstuicht verzet zich er tegen. Laten we dat dan in de korst mogelijke tijd veranderen en ondertussen ook op dit punt de huidige regels met mildheid toepassen precies zoals, gelukkig, reeds met andere punten gebeurt.

Het is goed te beseffen dat allerlei akties van militairen niet voortkomen uit het feit dat militairen zoveel astranter zijn dan anderen maar omdat de huidige militaire regels onaanvaardbaar zijn voor een generatie die iets heeft geroken aan zelfstandigheid en vrijheid. En dat laatste was toch wat we met onze westerse, vrije en democratische kultuur wilden bereiken? Daarbij zou het dan eveneens noodzakelijk zijn om de werking van het dienstbevel in te perken tot de werkelijk militaire situatie nl. tot die tijd waarin militairen werkelijk militair d.w.z. in oefeningen en soortgelijke situaties bezig zijn. Voor het overige zouden normale werk- en woonregels kunnen gelden.

Zal het bij dat alles uit de hand lopen? Ik geloof er niets van. Er blijven in onze normale wetgeving mogelijkheden te over om te kunnen optreden tegen mensen die er een rotzooi van willen maken. Waarom zouden we in de militaire samenleving niet in staat zijn om een normale orde te bewaren? Afgezien van de menselijke en pedagogische voordelen van deze gedachten vormen ze de enige weg, ook taktisch, om allerlei „illegale” akties te voorkomen. Men dwingt bijna tot illegaliteit als men van alles verbiedt. En daarmee zij we terug bij het programma van de B.v.D. Het ziet er in de huidige omstandigheden vervaarlijk genoeg uit maar door een wijs beleid van militaire autoriteiten zou er veel wind uit de zeilen kunnen worden genomen en zouden militairen eindelijk het recht krijgen om op een normale wijze te vechten voor lotsverbetering. Ik ben ervan overtuigd dat dat de enig begaanbare weg is voor een land als het onze. En eerst dan zal werkelijk blijken of er veel militairen zijn die de links-socialistische weg van de B.v.D. wensen op te gaan. Dat zou ook voor de B.v.D. een nuttige test-case zijn.

Er moet daarbij ook aan de VVDM worden gedacht. Indien militairen te weinig ruimte wordt gelaten voor normale akties zullen de krachten die de VVDM in een hardere koers willen brengen dus in de richting van de B.v.D. meer kans krijgen. H. LIPS

Stemmen uit de kazerne

MENINGEN VAN LEZERS

In het kader van de vredesweek willen wij, ondergetekenden, allen dienstplichtige soldaten, graag van de gelegenheid gebruik maken onze visie te geven t.a.v. de geweldsproblematiek, omdat wij van mening zijn, dat juist wij en onze lotgenoten direct te maken hebben met een duidelijk gewelds-aspect binnen onze samenleving.

Laten wij om te beginnen duidelijk stellen, dat we principieel tegen het toepassen van welke vorm van geweld dan ook zijn, waarbij we echter aantekenen, dat binnen een samenleving als de onze het op dit moment nog kan voorkomen, dat het te rechtvaardigen is als er geweld wordt gebruikt om erger te voorkomen. De enige, die dit geweld, in voorkomend geval, zou mogen toepassen binnen onze rechtsorde is dan de overheid, die in deze gekontroleerd moet worden door het parlement. Hierbij willen we echter een tweetal opmerkingen maken.

● In onze democratie geldt de mening van 50 pct. plus 1, waardoor de bevoegdheid van de overheid om in een bepaalde situatie geweld te gebruiken wel eens dubieus zou kunnen zijn.

● In feite is het zo, dat er iets mis is tussen overheid en volk, als deze overheid om zijn gezag waar te maken van machtsideeën, dus van geweld, gebruik moet maken.

In onze maatschappelijke ordening beschikt de overheid dus kennelijk legaal over een aantal geweldsinstrumenten als machtsmiddelen. Wij noemen bij voorbeeld de politie en het leger.

Graag willen we proberen het probleem van de andere kant te bezien, namelijk vanuit het standpunt van de mens, die, zoals in ons geval, gedwongen wordt deel uit te maken van een dergelijk geweldsinstrument. Wij zijn namelijk van mening, dat een leger geen bestaansrecht kan hebben, als degenen, die deel uit maken van dit leger niet gemotiveerd zijn om er wilens en wetens deel van uit te maken en derhalve, zoals in ons geval, daadwerkelijk hiertoe worden gedwongen. Dit impliceert, dat iemand, die niet gemotiveerd is en toch wordt gedwongen deel uit te maken van een leger aan geweld blootstaat, hetgeen wij ten stelligste afkeuren.

Voorts is het zo, dat iemand, die deel uit maakt van een leger, opgeleid wordt tot geweldpleger, iets, dat in onze situatie wel eens totaal tegen de principes van iemand kan indruisen. Verzet in alle openheid en alle eerlijkheid hiertegen is in dat geval niet mogelijk, aangezien men dan voortdurend bloot kan staan aan intimidatie (de vrees voor het week-end), indoktrinatie (eenzijdige voorlichting) en straf. Vooral dit laatste betekent, dat

het mogelijk is te worden gestraft voor iets, dat men doet of nalaat vanuit zijn overtuiging.

Als tegenargument zal men aanvoeren, dat de dienstplichtige, die op grond van zijn geweten niet bereid of in staat is deel uit te maken van een gewapende macht, een beroep kan doen op de wet-gewetensbezwaarden, ten einde daarna op een andere wijze dienstbaar te kunnen zijn aan de overheid, dan als militair. Wij vinden het echter onjuist, dat het gegronde verklaren van een dergelijk beroep gebaseerd is op een gewetensonderzoek (hoe kun je iemands geweten onderzoeken?) waarbij alleen godsdienstige of zedelijke overwegingen een rol mogen spelen en geen politieke of gevoelsmatige. Bovendien heeft dit onderzoek een lange wachttijd tot gevolg, waardoor in ongunstige gevallen iemand ongeveer 3 jaar bezig is voor hij van alles af is in plaats van 16 maanden dienstplicht op te knappen.

Als gewelddadig ervaren wij tevens de situatie binnen het leger, dat er binnen de dienstverhoudingen nauwelijks of geen sprake is van een goede communicatie met superieuren. Wij ervaren het, alsof deze superieuren op andere planeten wonen, waardoor de afstand tussen hen en ons nauwelijks overbrugbaar lijkt, hetgeen ons een voortdurend gevoel van onmacht geeft.

Als gewelddadig ervaren wij ten slotte de onprettige bejegening, die ons soms te beurt valt, als we in uniform gekleed ons onder de burgerij begeven. Dezelfde burgerij, die kennelijk in meerderheid vóór het in stand houden van een leger is,

Op grond van het hiervoor genoemde, willen wij een aantal alternatieven ter overweging en overdenking aanbieden.

● Een herziening van de wet-gewetensbezwaarden in die zin, dat het gewetensonderzoek en dus ook de vaak lange wachttijd worden afgeschaft, waarbij de gewetensbezwaarde een ruime sortering mogelijkheden wordt aangeboden om op andere dan militaire wijze zijn medemens dienstbaar te zijn. (Ontwikkelingshulp!) In dit verband verdient het naar onze mening tevens aanbeveling om te gaan overwegen in hoeverre het wenselijk is een leger, waarin dienstplichtigen zijn opgenomen te gaan vervangen door één, bestaande uit vrijwilligers.

● Het bevorderen van een goede communicatie tussen „hoog” en „laag”, waarbij „hoog” en „laag” in principe op voet van gelijkheid met elkaar moeten kunnen omgaan. „Hoog” moet als inhoud krijgen: „belast met meer verantwoordelijkheid” en niet, zoals nu: „in het bezit zijn van meer privileges”.

● Een ieder make zich de geweldsproblematiek zoveel mogelijk zelf bewust, waarbij het eerste gebaar moet zijn de hand, die in eigen boezem steekt, om vervolgens vanuit deze bewustwording te trachten inspirerend te werken op anderen met als ideaal dat er eens in de wereld een situatie van geweldloosheid kan ontstaan.

● Het niet meer toelaten van manipulaties van mensen door het verschaffen van objectieve informatie over een zo breed mogelijk front. Namens een gespreksgroep binnen de Humanistische geestelijke verzorging,

A. N. J. M. VAN EMMERIK,
J. B. BUIKHUIZEN,
J. W. VERBAAN,
S. S. LINGSMA,
R. VAN TIL.

U kunt uitzonderingsverlof krijgen

U kunt uitzonderingsverlof krijgen voor een bezoek aan het **Humanistisch Vormingscentrum „Het Coornherthuis”**, Hoofdstraat 84, Driebergen, telef. 03438-2471.

Wij hebben nog plaats voor deelnemers aan onze besprekingen en verdere activiteiten op de volgende data:

24—26 en 26—28 januari, 31 januari—2 februari, 2—4, 7—9, 9—11, 16—18, 21—23 februari.

Als u iets voelt voor zo'n bijeenkomst, kunt u nevenstaand formulier invullen en opsturen naar het Coornherthuis.

Mag een mens doden?

Hierbij reageer ik op de uitzending van het Humanistisch Verbond op zondag 26 september 1971, waarin de heer G. R. van Urk (arts en sociaal deskundige te Lelystad) aan het woord was over de S van abohzis. Het gaat om dat gedeelte van zijn betoog waarin hij wilde aantonen, dat de Militaire Dienst de mens vermindert. Mijn kritiek richt zich op de vier hieronder staande zinnen, die de kern vormen van het Hoofdstuk: Kan een mens doden?

Van Urk: „Een mens kan doden uit hoofde van het feit, dat hij in de historische gang van zijn eigen persoonlijke ontwikkeling, door alles, wat hij dus in zijn dagelijkse leven heeft meegeemaakt, om zich heen zag, ervoer, dat zijn dus processen die bij hem onbewust tot stand komen, dat hij vanuit die historische gang in de situatie wordt gebracht, die eigenlijk contrair (in strijd met) zijn moest aan die welke hij als menselijk individu heeft bereikt in de evolutie.”

Het laatste gedeelte van bovenstaande zin is wat onduidelijk, maar laten we aannemen dat de stand van de technische kennis, de hoge abstractie (Natuurkunde, Wiskunde, Filosofie) en de ontwikkeling in de sociale wetenschappen, datgene behelst wat de heer van Urk bedoelt met wat „het menselijke individu heeft bereikt in de evolutie.” Dan is doden (geweld) helemaal niet in strijd daarmee. Dat de mens steeds intelligenter wordt, impliceert helemaal niet dat zijn neiging tot doden evenredig daarmee afneemt m.a.w. intelligentie heeft niets uitstaande met een ethische kwestie als doden.

Van Urk: „Een normaal mens dat als ongeschonden kind zou kunnen opgroeien, zou nooit geweld gebruiken.” Deze zin is wetenschappelijk gezien

onverantwoord. De wereld zou wel volledig moeten veranderen, wil er ooit een ongeschonden kind geboren kunnen worden, en dan nog: in welke zin ongeschonden: aan welke voorwaarden moet zo'n kind voldoen? Is „ongeschonden” eigenlijk niet een veel te vaag begrip om hier gebruikt te mogen worden? Als dat ongeschonden kind geboren zou worden, zouden we nu over de gedragingen daarvan in ieder geval niets concreets kunnen vaststellen en of het geweld zou gebruiken is een sociaal-psychologisch vraagstuk waar we nu nog lang niet aan toe zijn. Van Urk: „Een mens kan primair geen geweld gebruiken.”

Als de mens primair geen geweld kan gebruiken, is de geschiedenis wel een grote leugenaar. Een tweede bewijs voor bovenstaande zin is trouwens het woord kwaad zelf. „Kwaad” verwijst naar de buitentalige werkelijkheid en als in die werkelijkheid geen „kwaad” (geweld) zou zijn, zou dat woord ook niet bestaan. Het ontstaan van het woord kwaad (geweld) wijst er dus al op, dat dit in het wezen van de mens aanwezig is, net als het goede.

Van Urk: „Het is, zo mag ik toch wel zeggen, altijd een geheel van omstandigheden van dingen die hij percipieert, die hij in de gemeenschap heeft waargenomen, die hem heel geleidelijk aan in een toestand brengen waarin hij plotseling voor zich de noodzaak meent te onderkennen om te doden of, en dat is het ergerlijke ervan en het erge eigenlijk, plotseling of geleidelijk in de situatie is gekomen vanwaaruit hij gedachteloos eigenlijk in een dwang der gewoonte dieren en mensen doodt; maar het is altijd een dwang der gewoonte die contrair zijn primair gegeven aanleg is, die contrair de intentie is, die is ingebouwd in de evolutiegang van het mens-dier.”

De mens doodt niet uit „dwang der gewoonte”. „Gewoonte” betekent algemeen aangenomen gebruik, omdat het gewoon is, omdat iedereen het doet. Doden is zeker geen algemeen aangenomen gebruik, maar is eerder een algemene acceptatie van geweld omdat men geen andere uitweg meer ziet en dit gebeurt niet uit gewoonte, maar door bewuste keuze.

Het onderstellen van een primair gegeven aanleg is volledig speculatief. In de evolutie is, behalve als men aan goddelijke of bovennatuurlijke krachten gelooft, geen intentie ingebouwd, althans zover wij kunnen nagaan. Over de evolutiegang valt dus niets te zeggen of je krijgt dwangmatige constructies zoals die van Teilhard de Chardin. „Wovon man nicht sprechen kann, darüber musz man schweigen”, schrijft de in 1951 overleden Oostenrijkse filosoof Ludwig Wittgenstein, daarbij ook doelende op dit soort uitspraken.

Nogmaals — Mag een mens doden? Ik geloof dat we het volgende moeten stellen. Het goede (vrede) en het kwade (geweld, oorlog) ligt in het wezen van de mens hetgeen wordt bewezen door de historie en de woorden goed en kwaad. Wij kunnen existentialistisch gezien voor het goede of het kwade kiezen. We zijn nu op het punt gekomen, dat we zien dat keuze of acceptatie van het kwade funeste gevolgen voor de mensheid kan hebben. (Dit is, dacht ik, een van de redenen dat zoveel jongeren anders denken en anders handelen dan hun ouders: zij zien zich voor een heel ander wereldbeeld geplaatst dan de vorige generatie). Al klinkt het misschien paradoxaal; vroeger kon de mens zich een oorlog veroorloven, nu echter beslist niet meer.

Wij moeten overgaan op andere normen en waarden; vooral wat betreft het gebruik van oorlog als laatste middel. Wij moeten ons ethisch anders opstellen niet uit aanleg en niet door intentie van de evolutiegang, maar door bewuste keuze. Men is gauw geneigd te geloven aan woorden als „intentie der evolutie” of natuurlijke aard van de mens e.d. Maar deze ideeën dienen we van de hand te wijzen. De grote filosofen uit het verleden konden zich veroorloven dit soort uitgangspunten aan te nemen, maar irrationaliteit en idealisme horen niet in de 20e eeuw thuis.

Bewustwording van onze situatie, ons doordringen van de consequenties van onze handelingen en algemeen criticisme t.o.v. onszelf, zijn onze laatste redmiddelen. Daarom moeten wij bewust tegen oorlog of welke vorm van geweld ook, kiezen. Si vis pacem, para pacem.

E. POPPELSDORF

Ondergetekende .....
..... (naam, voorletters, rang)
Registratienummer .....
Onderdeel .....
Gelegerd te .....
..... (landmacht/luchtmacht)
..... (volledig militair adres)
wenst deel te nemen aan een vormings- en bezinningsbijeenkomst van het Humanistisch Verbond in het Coornherthuis te Driebergen in de maand .....
..... (maand van deelname)
Handtekening: .....

Filmroddels

Nog net in 1972 zijn in Florida de opnamen gestart van *The naked ape*, de filmversie van Desmond Morris gelijknamige internationale bestseller over het ontstaan van het menselijk ras. *The naked ape* betekent de eerste samenwerking tussen de al „bejaarde” filmmaatschappij Universal en de piepjonge Playboy Productions. Duidelijk wordt intussen dat de man die zoveel literatuur tussen het bloot strooit, Hugh M. Hefner, eigenaar van

Redgrave, Patrick McGeehan, Trevor Howard en Glenda Jackson. 't Is niet de eerste keer dat een werkstuk van de heren Jarrott en Wallis wordt uitgever. Twee jaar geleden bekeek de koninklijke familie reeds Anne of the thousand days.

ORSON WELLES — heeft zijn onuitputtelijk talent (tijdelijk) in dienst gesteld van Pier Paolo Pasolini. In Engeland wordt daar de laatste hand gelegd aan *The Canterbury Tales*. Orson Welles heeft van zijn verblijf in Engeland meteen maar gebruik gemaakt om *The Citizen Kane* Book ten doop te houden. Samen met Pauline Kael en Herman J. Mankiewicz schreef Welles dit boek dat alles bevat over de totstandkoming van het filmportret van de machtige krantenmagnaat Kane.

HITCHCOCK — over filmbloot: „We spraken er een keertje over en iemand vroeg me mijn mening over het meer en meer gebruik van (soms onnodig) bloot. Ik heb toen geantwoord: „Alle borsten gaan eens hangen”.

VAN DE OLYMPISCHE SPELEN — (de 20ste, ditmaal gehouden in München) zal een film worden gemaakt. Producer is David Wolper, die de beschikking heeft gekregen over enkele regisseurs van naam, te weten

Wolper verklaarde dit unieke streven als volgt: „Elke regisseur mag zelf bepalen welk aspect hij wil verfilmen. Of het nou de taxichauffeurs van München zijn of de toiletjuffrouwen op het Olympische terrein, als het maar betrekking heeft op de Olympische gedachte”.

SOMMIGE KRANTEN — bakken het wel heel bruin. De *Sunday Mirror* vermeldde het volgende verhaal over collega-journalisten in Turkije: De koningin, die gisteren met de Britannia (het koninklijk jacht) in Istanboel aankwam, viel een onstuimig welkom ten deel. Blijkbaar zo onstuimig, want een plaatselijke krant opende de voorpagina met de volgende kop: „Britse vorstin Elizabeth Taylor komt naar Turkije”.

DE FILMDROOM — van Peter Fonda heeft gestalte gekregen. The hired hand heet zijn regiedebuut. Het is een western vol schone dingen, veel vriendschap en hopen misère. Met Warren Oates en Verna Bloom als de meest markante verbeelders van zijn droom. Binnenkort in ons land.

P.J.M.

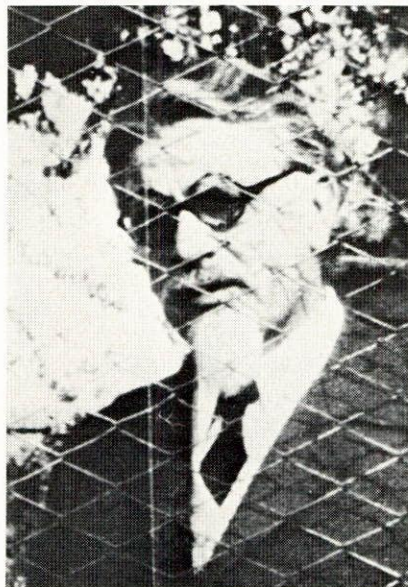

Playboy en wat dies meer zij, ook aan film een forse duit wil overhouden. Regie en scenario: Donald Driver.

PETER BOGDANOVICH — net klaar met *What's up, Doc?* met Barbara Streisand en Ryan O'Neal — is door Paramount aangetrokken voor de regie van „*The Getaway*”, een keihard misdaadverhaal met Steve McQueen als Doc McCoy, een professionele bankover. Het scenario van de nieuwe film is van Walter Hill en is gebaseerd op de roman met dezelfde naam van Jim Thompson. De laatste film van McQueen was „*Junior Bonner*”.

ALFRED HITCHCOCK — heeft zijn 53ste werkstuk af. Te bewonderen valt er echter nog niets, want de montage moet nog beginnen. Men verwacht „*Frenzy*” dit voorjaar in de bioscopen. Eerst in Engeland, daar het publiek een tikkeltje trots is op het feit dat de „master of suspense” zijn hand over het hart streek en na een periode van zo'n twintig jaar weer een film maakte in Engeland. In 1950 namelijk verfilmde Hitchcock in dat land zijn „*Stage Frigh*”.

DE BRITSE VORSTIN — krijgt ook dit jaar een mooie film te zien. Tenminste dat hopen de heren die voor *The Royal Performance* 1972 Hal Wallis' productie Mary, Queen of Scots hebben uitgekozen. De regie had Charles Jarrott; sterren o.m. Vanessa

Fellini, Truffaut, Schlesinger. Uitnodigingen zullen nog worden verstuurd naar regisseurs o.m. uit Japan, Zweden, Duitsland en Oost-Europa om daarmee gestalte te geven aan de Olympische gedachte die niet alleen moet leven bij atleten en aanhang.

FILM

Links:

Mocht u deze figuur nog niet herkend hebben, wel het is niemand minder dan Richard Burton acterend als Trotski. In een vorige rubriek maakte ik al gewag van Burtons creatie, maar kon helaas van deze Britse geweldenaar geen foto tonen. Vandaar alsnog deze prent die is gemaakt tijdens opnamen in Rome.

Geheel links:

Voor dit drietal zal een gouden tijd aanbreken. Want, zo voorspelde de persdienst van het Tuschinski-concern, *Fiddler on the roof* oftewel *ANATEVKA* wordt een weergaloos succes in Nederland. *Anatevka* is 23 december vorig jaar in wereldpremière gegaan in het Tuschinski-theater in Amsterdam. United Artists Corporation had namelijk de aardige geste het Tuschinskiconcern de film aan te bieden ter opluistering van het 50-jarig bestaan van de Amsterdamse bioscoop. Voor de acteur Topol (rechts op de foto) is deze verfilmde *Anatevka* de bekroning van zijn toneelprestaties in Engeland en Amerika als Tevje, de berooide melkhandelaar die zo graag eens rijk wilde zijn.

Hollywood en de negeracteur

Het is me de laatste tijd opgevallen dat regisseurs en producers van (voornamelijk) Amerikaanse televisieseries een te gechargeerd gebruik maken van de talenten van neger-acteurs. Opvallend in die zin dat men het imago „wij geven iedereen die goed kan acteren een kans” aardig zweemt naar rassendiscriminatie. Want nog steeds leeft bij die heren de gedachte dat zo'n zwart gezicht eigenlijk niet thuis hoort in een tv-serie.

Omwille van het „fatsoen” en de goede wil echter doen zij concessies om bij een (overigens klein deel) van het Amerikaanse publiek een wit voetje te halen. Daarom krijgen negeracteurs een rol die eigenlijk „voorbested” was voor een blanke acteur. Helaas, niet alleen bij de tv is het zo, deze gedachte is ook nog overheersend aanwezig bij de filmmakers. Als men iemand nodig heeft voor de rol van Othello, dan grijpt men onmiddellijk in de kaartenbak met namen van neger-acteurs. Die acteur creëert een imposante Othello, strijkt zijn gage op en ... verdwijnt van het toneel. Niemand heeft daarna meer enige belangstelling voor hem.

Enig licht

Toch gloort er enig licht. De neger-acteur Jim Brown heeft al enkele rollen

gespeeld als acteur en niet om een neger te verbeelden. Zie daarvoor 1000 rifles met Raquel Welch en de oorlogsfilm *The Mercenaries*.

James Earl Jones speelde een schitterende rol als de fabuleuze bokser Jefferson, die in de jaren twintig elke tegenstander (blank of bruin) genadeloos afstrafte.

Richard Roundtree was Shaft in de

Hierboven:

Sidney Poitier en Rod Steiger: gewaagd duo in „In the heat of the night”.

Rechtsboven:

Richard Roundtree is de geweldenaar Shaft.

gelijknamige film. Overigens geheel met neger-acteurs gemaakt onder regie van Gordon Parks, een zeer erudiete regisseur die lang moest knokken om enig erkenning te krijgen.

En dan is er nog de superbe Sidney Poitier, die het imago van de ogenrollende clown, zoals de Amerikaanse film vroeger de neger ten tonele voerde, voor een groot deel heeft uitgewist. Ik heb een paar films gezien met deze acteur in de hoofdrol: *Lilies of the field*, *The Defiant Ones* (met Tony Curtis) en *In the heat of the Night* (met Rod Steiger). Vooral in deze laatste film wordt het de aandachtige toeschouwer pas goed duidelijk wat de problemen zijn van de Amerikaanse neger en de manier waarop hij dieervaart en oplost.

Want het is duidelijk dat Hollywood (het blanke Amerika) gewoonweg jarenlang niet wilde en dat ook in de hand heeft gewerkt, dat de neger wel degelijk zijn evenredige aandeel heeft in de samenleving.

En, voor wie het nog niet opgevallen is, de overloze, sexloze en dorre maar door velen verafgode serie *Peyton Place*, een x-aantal jaren geleden gemaakt, laat nog steeds overduidelijk zien hoe het zuiden van Amerika (dus Hollywood) geregeerd wordt door de blanke. In geen enkele aflevering tot nu toe is mij een neger-acteur opgevallen. 't Is maar een weet...

PETER MOREE

Nuchtere Jan Bols: 'Ik wil geen vedette zijn'

Jan Bols voelde dat hij vleugels kreeg. Ronde na ronde liep hij verder weg van Ard Schenk. Hij kon er niet bij stilstaan. Hoe was het mogelijk dat hij de wereldkampioen van 1970 zo gemakkelijk achter zich liet? Later na die enerverende race op de tien kilometer tijdens het Nederlandse kampioenschap in Amsterdam begreep Bols waarom hij voor de eerste keer van zijn leven kampioen van Nederland was geworden. Ard Schenk had een mankement aan zijn schaats gekregen en was niet in staat om Bols partij te geven. Het was Schenk die Bols alle lof toezwaaide. Hij sprak na afloop op de Edenbaan: „Ik had Jan waarschijnlijk toch geen partij kunnen geven. Daarom haal ik geen excuses naar voren. Jan is voor mij de ware kampioen van Nederland.”

Jan Bols heeft na zijn eerste grote titel altijd een wrange smaak in de mond gehouden. Voor hem had dit kampioenschap toch minder waarde. Altijd zal men blijven zeggen dat Schenk, die een maand later wereldkampioen werd en wereldrecords op bijna alle afstanden verpletterde — alleen de 500 meter is niet in zijn bezit — door die tegenslag geen Nederlands kampioen is geworden. Jan Bols zinde op wraak. In Heerenveen of in Gotenburg moest hij waarmaken dat die uitschieter in Amsterdam geen toevalstreffer was.

Wel, het is Bols niet gelukt. In Heerenveen koos hij de verkeerde baan en werd uitgesloten door hoofdscheidsrechter Henny Roos en in Gotenburg kwam hij eenvoudig niet in het stuk voor. Misslagen op de 500 meter en een verknalde 5 km sloegen hem reeds op de eerste dag terug.

Ondanks die ene titel blijft Bols enigszins somber terug op het voorbije seizoen. De intensieve zomertraining en het lange voorbereidende werk op het ijs met de anderen van de kernploeg hadden hem niet gebracht waar hij op gehoopt had; een internationale titel. Inmiddels zijn we een jaar verder. Een week geleden ongeveer zijn de Nederlandse kampioenschappen verwerkt. Wie is met de titel schoot gegaan: Ard Schenk, Kees Verkerk, Eddy Verheyen of Jan Bols?

De rol van vedette is voor hem niet weggelegd. Jan Bols, de nuchtere, zeer zakelijk ingestelde Hoogeveense middenstander houdt zich het liefst zoveel mogelijk op de achtergrond. Reeds enige jaren gaat hij zijn eigen weg in de kernploeg, Praten met vreemden doet hij alleen op verzoek, na afloop meestal van een groot toernooi. „Omdat,” zo vertelde hij eens, „ik nooit van te voren iets zinnigs kan uitkramen. Een Fornæss roept uit dat hij Europees of wereldkampioen wordt. Dat is larie. Een groot toernooi hangt van zo-

veel factoren af, dat dit gewoon niet te beredeneren is. Daarom zwijg ik liever.”

Jan Bols, een naam die men in de schaatswereld niet licht zal vergeten. Want de blunder die de oud-wielrenner tijdens het Europees kampioenschap in Heerenveen maakte zal zeker de geschiedenis ingaan. Bols wil die zaterdag in januari liefst zo snel mogelijk vergeten. Het is logisch dat hij, die zo lang in de schaduw van het Nederlandse topduo Schenk-Verkerk heeft moeten werken hunkert naar een echte titel.

Jan Bols: „Het werkt frustrerend als ze al jaren tegen je roepen, dat je iedereen kunt verslaan. Maar als het er dan niet uitkomt, ga je toch aan jezelf twijfelen. Als stayer ben ik gekomen. Als stayer kreeg ik bekendheid, Vroeger kon je, als je twee afstanden goed

Cortina, in Inzell en in Davos wanneer de tegenstand gering is of geen titel op het spel staat, roffelt Bols moeiteloos naar supersnelle tijden. Maar nimmer zodra het beeld van een groot toernooi opdoemt. Dan is hij voor die vijfhonderd meter helemaal van slag.

Misslag

In Soestduinen na een keiharde training in de duinen vertelde Jan Bols mij: „In een belangrijk toernooi is die sprint van eminent belang. Een misslag en je bent verkocht. Jarenlang ben ik erg angstig geweest. Dan dacht ik: Jan forceer niks, want als je valt ben je reddeloos. Leen Pfrommer heeft me ervan overtuigd dat je wel risico's moet lopen. Doe je dat niet, dan blijf je altijd om en nabij de 42 seconden hangen.”

Het klassieke probleem van de stayer.

beheerste nog van alles maken. Tegenwoordig val je door de mand. Op de sprint moet je bij kunnen blijven. Zo niet zeg dan maar gedag.”

Dankzij de hulp van Leen Pfrommer sleutelde Bols lang aan zijn korte afstand. De grote angst die hij voor het korte bochtenwerk had, verdween. Zijn techniek en zijn starthouding verbeterden; zijn tijden werden scherper. Nu na drie jaar intensieve arbeid heeft Bols de vijfhonderd meter in precies veertig seconden afgeraasd. In Davos, blijkbaar het enige oord waar Nederlanders in staat zijn om records te verbeteren, snelde Jan naar deze voor een stayer onwaarschijnlijk snelle tijd. Het is typerend dat Bols zeer vaak tot deze explosies in staat is, wanneer er niets op het spel staat. In

SPORT

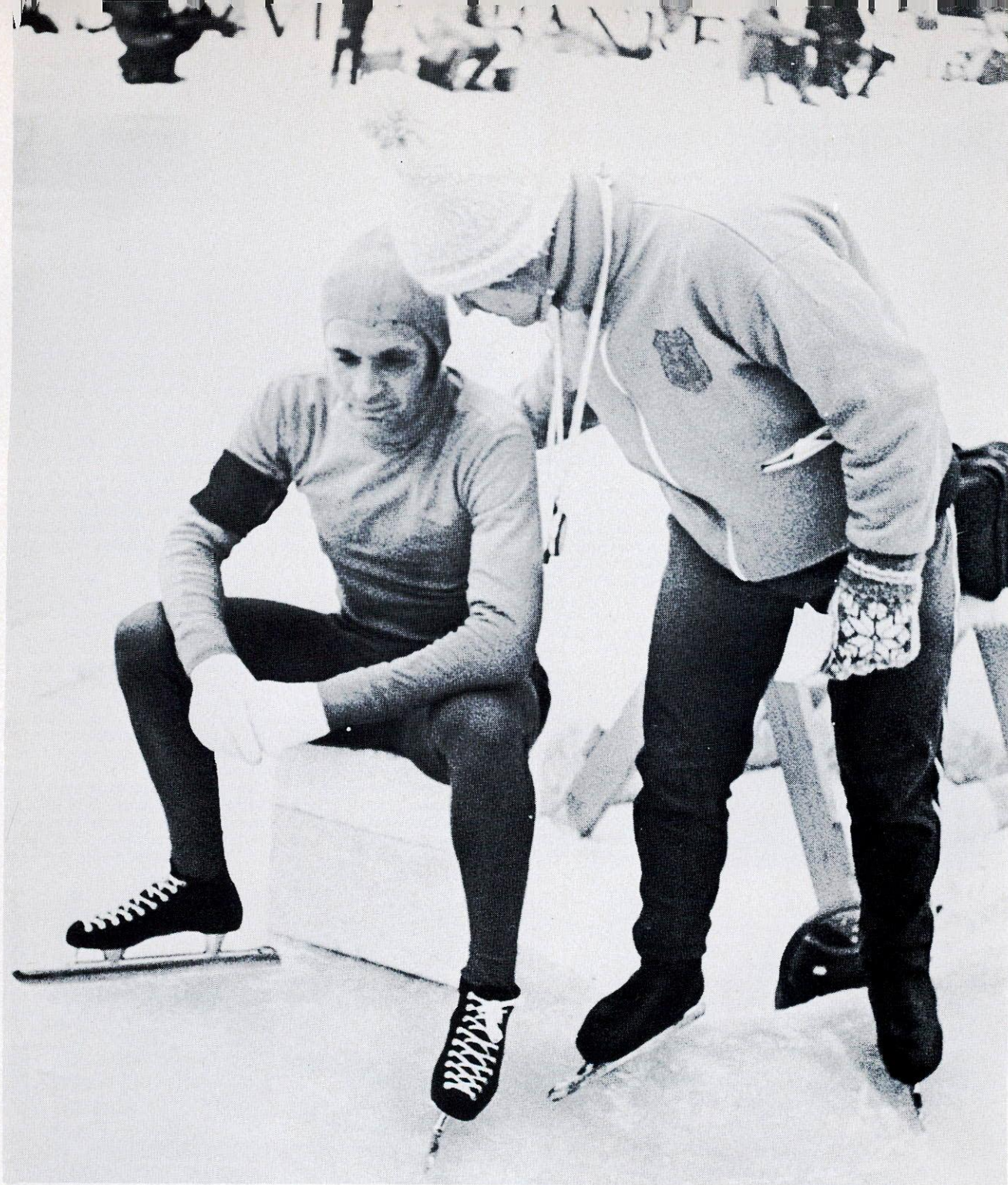
Hierboven:

Bij deze ontmoeting van Dag Fornæss en Jan Bols zou je kunnen zeggen „alles vergeten en vergeven”.

Rechtsboven:

Een vermoeide Jan Bols wordt opgebeurd door Leen Pfrommer.

Zolang er geschaatst wordt heeft de man of de vrouw van de lange afstand een heilig ontzag voor die waaghalzerij van de sprinters. In Helsinki, enige uren na de afsluiting van het wereldkampioenschap voor dames, ontvouwde de inmiddels gestopte Ans Schut: „Maar stel nou eens dat ik val. Dan kan ik beter meteen naar huis gaan. Ik rijd liever de vijfhonderd op zeker.”

Het was Stien Baas-Kaiser die haar ogenblikkelijk antwoordde: „Als je niet waagt, win je nooit. En mocht je vallen dan weet je dat je misgegokt hebt. Nu blijf je twijfelen. Zeg maar: jezelf verwijten maken, dat je het niet anders hebt gedaan.”

Denker

Jan Bols heeft deze periode duidelijk

achter de rug. Hij, de denker, de wielrenner die een race van tevoren helemaal blootlegt en dan pas zijn plan ten uitvoer brengt wenst niet meer op zekerheid te rijden. Bols: „In Heerenveen was ik in een dergelijke stemming. Het kon me allemaal niks schelen. Voor de vijfhonderd was ik bijzonder rustig. Of ik een selectiewedstrijd je ging rijden. Ja en dan eindig je achter Ard als tweede en dan maak je op een van je sterkste afstanden zo'n fout. Wat kan topsport toch wreed zijn.”

Dankzij die topsport is het Bols wel gelukt om in Hoogenveen een sportzaak te beginnen. Van de zomer heeft hij naast zijn trainingen op Soestduinen vele uren doorgebracht in zijn zaak. Zakenman Bols heeft er vaart achter

gezet. Hij voelde dat zijn zaak voor alles ging. Reinier Paping, winnaar van de Elfstedentocht in 1963, opende een maand na zijn overwinning een sportwinkel in Zwolle. Maandenlang stond het zwart van het volk. Ook Bols ziet in dat dat een Europese of wereldtitel van evident belang is. Vandaar dat hij spint op een internationale titel. Dan zou zijn toekomst die in zijn sportzaak min of meer verankerd ligt verzekerd zijn.

Bols: „Je mag nergens op rekenen. In Heerenveen heb ik gevoeld hoe betrekkelijk het is tot favoriet te worden uitgeroepen. Het woord vedette verafschuw ik. Alles is ijdelheid. Zelfs in de sport.”

WIM JESSE

Nieuwersluis

In de loop van het jaar 1970 deed de door de ministers van Justitie en Defensie ingestelde commissie Lagerwerff van zich spreken door aan te bevelen de straffen van tuchtklasse en streng arrest af te schaffen. Aanvankelijk had dit tot gevolg dat men binnen de krijgsmacht het einde van die straffen nabij achtte: blijkens mededeling van de overste Bos, commandant van het Depot voor Discipline (beter bekend als „Nieuwersluis”) liep het aantal „tuchthuisklassers” in die periode dan ook met sprongen terug.

We zijn nu een jaar verder. Zojuist is er een wetsontwerp ingediend, dat tot de afschaffing van de straf streng arrest moet leiden. Bovendien heeft de minister bekend gemaakt, dat deze straf niet zal worden opgelegd, totdat de Kamer een beslissing heeft genomen over genoemd ontwerp. Over de tuchtklasse is echter nog met geen woord gesproken. Gevolg is, dat sinds februari van dit jaar het aantal tuchtklassers weer is toegenomen en op het gemiddelde van voorgaande jaren is teruggekeerd. Bovendien deed zich een nieuwe ontwikkeling voor: men ging de tuchtklasse gebruiken om „overtuigingsdaders” (mensen die zich de vrijheid van meningsuiting aanmaten, die zij in het Nederlandse leger nog steeds niet blijken te bezitten: soldaten Hans Schul en Wim Dona) „op te bergen”.

Pittig rapport

De Vereniging voor Dienstplichtige Militairen is vorige maand met een

pittig rapport over Nieuwersluis gekomen, het schrikbeeld voor iedere Nederlandse militair, bedoeld voor „de soldaat der laagste klasse, die blijk heeft gegeven van een onvoldoende aanpassing aan de militaire tucht en op wie andere tuchtmiddelen niet het gewenste effect hebben, opgevoed wordt tot een bruikbaar militair” (VS 27-1, punt 23).

In het Nederlandse leger is het woord Nieuwersluis gelijk aan de straf- en tuchtklasse, die achter de gerestoreerde muren van de Koning Willem 3-kazerne aan de vriendelijke Vecht bij Loenen is te vinden. Dit ondanks het feit dat er zich binnen deze sombere muren een zeer heterogeen gezelschap bevindt, dat op verschillende manieren en om verschillende redenen wordt vastgehouden. Men vindt er mensen, die worden vastgehouden met gevangenisstraf, militaire detentie, hechtenis, voorarrest in de vorm van verzwaard arrest, strafklasse en tuchtklasse. Als negende groep komen daar nog bij de passanten (mensen, die naderhand in een andere, burgergevangenis zullen worden geplaatst). Vroeger was er nog een tiende categorie, die der dienstweigeraars, maar die zitten tegenwoordig meestal enige tijd in

M. R. van Gils, die promoveerde op het onderwerp „Nieuwersluis, een studie van de niet aangepaste militair”. Vele militairen hebben van het onderscheid tussen tuchtklasse en gevangenisstraf maar weinig gemerkt. De VVDM: „Uit de vaak opvallende tegenstrijdigheid tussen de verklaringen van de commandant en van ex-gestraften kregen wij bovendien de indruk van een voortdurend gebrek aan communicatie tussen gestraften, lager kader en leiding (in de Nederlandse krijgsmacht overigens geen ongebruikelijk verschijnsel).”

Protesten

Het is wel begrijpelijk dat er protesten zijn. Want naar de tuchtklas kun je als gewoon soldaat gestuurd worden zonder dat er een militair rechter aan te pas komt. Dat doet je eigen commandant gewoon: minimaal voor drie maanden, maximaal voor zes. Zonder dat de gestrafte een raadsman heeft kunnen nemen of getuigen heeft kunnen oproepen.

Want echte misdaden hoef je echt niet te begaan om in Nieuwersluis te komen. Dikwijls is het kwestie van niet goed op kunnen schieten met een meerdere. Dat resulteert dan in een

het Huis van Bewaring 2 (De Sprang) in Den Haag. De overste Bos in het VVDM-rapport: „Ik ben blij dat ik ze kwijt ben. Ze wilden niks, zelfs niet het gras maaien. Dat was ook militair groen, zeiden ze.”

Het is voornamelijk tegen de straf- en tuchtklasse (en niet tegen de in Nieuwersluis eveneens gevestigde militaire gevangenis, dat de VVDM en actiegroepen zich sinds enige tijd opnieuw richten. Ook al na de woorden van dr.

serie rapportjes, straffen en ten slotte Nieuwersluis, omdat er na streng arrest (en sinds kort na zwaar arrest) niets anders meer overblijft.

Majoor Van der Ploeg, die een onderzoek instelde naar de 236 soldaten die in de jaren 1963 tot en met 1965 in de tuchtklasse terecht kwamen, noemt een paar van de krijgstuuchtelijke vergrijpen waarvoor soldaten maandenlang de ellende van de tuchtklasse moesten ondergaan:

● Op de schietbaan een meerdere toegevoegd: „U moet niet zo schreeuwen want dat mag ik ook niet.”

● Niet op de voorgeschreven wijze in uniform gekleed op de openbare weg lopen.

● Zich gemeld voor het terughalen van wasgoed terwijl hij niets had ingeleverd.

Allemaal overduidelijke gevallen van de druppel, die de emmer deed overlopen bij een wanhopige commandant. Volgens de VVDM evenzoveel bewijzen dat het geven van enkele maanden tuchtklasse, het falen van de commandant verdoezelt: de soldaat zit veilig opgeborgen. De generaal is zijn lastpost kwijt. Met heropvoeding heeft dat, aldus de VVDM, echter nauwelijks iets te maken.

De Vereniging geeft over die heropvoeding in het rapport voorbeelden. Enkele conclusies over hoe de Nederlandse soldaat, die recalcitrant is, weer omgevormd wordt tot de krachtigste Russen-bestrijder van de toekomst:

● De gehanteerde discipline is, zo meent de VVDM, antiek. Koper poetsen, wolletje maken, het eindeloze afmarcheren, beperking van het roken, zich steeds uiterst korrekt moeten melden alvorens iets te vragen, dingen, die veelal als een duidelijke vernedering worden ervaren,

● De commandant zegt dat het kader „uitstekend” is, maar de verhalen zijn niet gunstig. De jongens worden afgesnauwd („je hoeft er niet zo uitdagend

bij te staan, je hebt hier niets te vertellen,” „opschieten”, niet ouwehoeren, dooreten — niet praten — hier valt niets te lachen”).

● De opvoedkundige maatregel is in Nieuwersluis een veelgebruikt middel. Voorbeelden: extra lange krukken, in-trekken rekreatieavond, strafexercitie. Eens moest men buiten in een hagelbui staan, terwijl een sergeant binnen stond te kijken of iemand bewoog.

● Zelfmoordpogingen zouden drie tot vier maal per jaar voorkomen. „Je hoort er wel meer over, je merkt er zelf nooit iets van,” aldus de overste Bos, die zich op dat punt weinig zorgen maakt.

● Volgens de VVDM is de begeleiding een „puinhoop”. „Men beschikt over een vaste medewerker van de sociale dienst. Er is een vrij grote staf, echter geen psycho-therapeut of iets dergelijks. De psychiater komt van buiten en heeft velen nooit gezien.

VVDM-voorzitter, mr. Jan Reintjes, een van de werkers aan de Nieuwersluis-nota, daarover in interviews: „Dat je in het kader van de heropvoeding met een psychiater misschien betere resultaten zou kunnen bereiken dan stormbaantjes lopen, is nog niet bij de mensen opgekomen. Ze hebben er alleen een dokter. Wel moeten jongens vóór ze naar de tuchtklas gaan, even naar de psychiater.”

Commandant Bos ziet de stormbaan nog altijd als een van de beste psychologische hulpmiddelen.

Betere manier

Reintjes: „Het militaire tuchtrecht da-teert nog van prins Maurits. Het is volkomen overleefd. Natuurlijk zijn er jongens die na Nieuwersluis niet meer dwarsliggen in het leger. Maar met tucht, discipline en drillmethoden opvoeden is gewoon fout. Het kan op een betere manier. Maar daarvoor zal het kader zelf wel iets moeten presteren. Er moet een veel betere psychologische begeleiding komen. Soms zijn de problemen met een soldaat al opgelost als-ie naar een ander onderdeel wordt overgeplaatst.”

Dat de heropvoeding maar een smoesje is, hebben de twee meest actuele Nieuwersluis gevallen — Dona en Schul — nog eens bewezen, roepen de soldatenorganisaties.

Reintjes: „Met Dona en Schul hebben ze nu voor het eerst mensen op grond van een overtuigingsdelict naar Nieuwersluis gestuurd. Ze kunnen toch niet vertellen, dat de tuchtklasse nu ook al bedoeld is om de soldaten een andere maatschappijvisie bij te brengen. Voor soldaten die gefundeerde kritiek hebben op het leger, mag Nieuwersluis zeker nooit gebruikt worden.”

Hij besluit: „De minister heeft op korte termijn een rapport over het militair tuchtrecht aangekondigd. Maar hij moet er wel snel mee komen, als hij een escalatie in de zaak Dona en Schul wil voorkomen...”

RIEN ROBIJNS

De Haagse Schilderswijk

De laatste twee maanden kom ik bijna dagelijks in de Haagse Schilderswijk. Ik heb er met honderden mensen gesproken. In scholen, huizen, winkels, cafés, verenigingszaaltjes en clubhuizen. Langzamerhand begin ik me een beetje thuis te voelen. Dat wil zeggen: ik ken er de weg nu, kom bekenden tegen en begin de ellende die je er om je heen ziet al wat gewoner te vinden. Echt thuis voelen zal ik me er natuurlijk nooit. Want ik hoor niet in de Schilderswijk en ik hoef er nooit blijvend te gaan wonen. Ik ben niet een van hen. Dat weten ze heel goed. Ik kom uit Amsterdam, ik verdien wat meer en heb langer op school gezeten. Daarom praat ik ook anders en dat valt ze waarschijnlijk vooral op als ze me met de wethouder horen praten. Er zijn wel mensen van buiten de wijk, die — als ze met Schilderswijkers praten — proberen zo veel mogelijk te doen als zij. Dit soort imitators valt onmiddellijk genadeloos door de mand. En terecht.

De Schilderswijk is een hele grote oude stadswijk, ingeklemd tussen het echte centrum van Den Haag en het Hollandse Spoor. Zo'n troosteloze wijk, zoals je wel meer ziet als je met de trein een grote stad binnenrijdt. In luttele tijd uit de grond gestampt in de jaren van de industriële revolutie, de laatste decennia van de vorige eeuw. Een groot deel van de huizen dat toen — honderd jaar geleden — gebouwd is, staat er nu nog. De meeste andere huizen zijn van vóór de eerste wereldoorlog. Het allermiserabelste is gesloopt of dichtgetimmerd. Het is niet leuk om daar tegenaan te moeten kijken. Waar huizen neergehaald zijn, ontstaan lelijke open gaten met puin, rommel en onkruid. De kinderen spelen er graag — fikkies stoken — maar gezond is het niet. Toch zit er weinig anders op, want de straten zijn smal en vol rijdende en geparkeerde auto's en groen is er niet of nauwelijks in de wijk. Het Zuiderpark is een half uur verder op.

Stadswijken

Er zijn in Nederland wel meer oude stadswijken. Rotterdam heeft Crooswijk, het Oude Westen en Feyenoord en Amsterdam zijn Pijp, zijn Jordaan, zijn Kinkerbuurt, Dapperbuurt, Spaarndammer- en Nieuwmarktbuurt. Maar de Jordaan heeft nog iets romantisch met zijn grachtjes en gevel-tjes en op Crooswijk wonen geen 45.000 mensen zoals in de Schilderswijk. 45.000 mensen! Dat is zo veel als een kleine stad (als Gouda of Alkmaar). Maar dan wel een stad zonder zwembad, zonder sporthal, zonder schouwburg of bioscoop, zonder parken en middelbare scholen. Voorzieningen die er of nooit zullen komen, of in ieder geval niet te snel, want eerst moet het gigantische woningprobleem

worden opgelost. Vroeger heeft men wel gedacht dat dat kon door de hele wijk af te breken en er een nieuwe, moderne wijk voor in de plaats te bouwen. Nu weet men wel beter. Als de wijk ineens afgebroken wordt, moet men ergens met de mensen heen, in ieder geval tijdelijk. Maar men kan nergens heen. Daarom heeft men nu besloten in ieder geval zeventig procent van de woningen te laten staan en te verbeteren, 30 pct. van de woningen moet tegen de grond.

Het gaat daarbij om huisjes die vaak heel slecht zijn en die daarom hele lage huren deden (zo'n vijftig tot vijfenzeventig gulden per maand). Dat betekent dat de mensen die daar in woonden — vaak ongeschoolde arbeiders, bouwvakkers, „handelaren” — sinds jaar en dag gewend zijn aan een wonderlijk bestedingspatroon. Omdat de huren zo laag waren is men al zijn geld gaan investeren in een luxe interieur, een auto en een caravan om in de weekenden zo snel mogelijk weg te wezen. En verder moest de ellende zoveel mogelijk versierd worden. Zo ontstond de uitdrukking: „Van buiten zijn het krotten, van binnen paleisjes! Dat lijkt overdreven, maar is het nauwelijks. Vaak zijn de piepkleine kamertjes volgestopt met barretjes, speelautomaten, dure bankstellen, televisie, geluidsinstallaties en talloze spullen, snuisterijen, poppen, schilderijtjes en wat al niet. In veel keukentjes kom je vaatwasmachines, koelboxen en automatische wasmachines tegen. Het is voor mij onbegrijpelijk dat een heleboel mensen de Schilderswijkers deze luxe misgunnen. Je hoort veel: „Ik begrijp niet wat die mensen te klagen hebben met hun auto voor de deur en hun kleuren t.v.! Toch is dat heel makkelijk op te sommen. „Die” mensen komen van alles tekort: ruimte, stilte, schone lucht, speelruimte, goed onderwijs, zon in huis, douches, goede verwarming, een goede dakbedekking, dakgoten, muren en funderingen, balkonnen en tuinen, prettig werk, lange vakanties, carrièremogelijkheden en toekomst voor de kinderen. Dat is niet niks. Maar wat belangrijker is: als ze uit hun huisjes gezet worden, moeten ze verhuizen naar woningen die ze niet kunnen betalen. Want als je maandelijks met zo'n zeshonderd gulden schoon thuis komt, kan je niet twee tot driehonderd gulden verwonen. En dat kosten de nieuwe flats al gauw. Doordat er van de doorstroming in de praktijk nog niets terecht komt (zodat veel mensen met hoge inkomens huizen met lage huren bezet houden) verhuizen de mensen die uit de Schilderswijk weg moeten vaak naar andere saneringsbuurten. Ze komen van de regen in de drup. Daarbij komt dat als je zegt dat je uit de Schilderswijk komt, er vele deuren

voor je dicht gaan. Want dan ben je automatisch asociaal. Ik heb een vrouw gesproken met zware bronchitis en een medische urgentieverklaring die al een heleboel benedenwoningen aan zich voorbij heeft zien gaan, telkens als bleek dat ze uit de Schilderswijk kwam. Met solliciteren precies zo. Jongens die zes keer solliciteerden en zes keer bot vingen omdat ze uit een belaste wijk kwamen. De zevende keer pikken ze het misschien niet meer.

Verkeerd beeld

Het verkeerde beeld dat bijna iedereen van de Schilderswijk heeft, wordt vooral door de pers veroorzaakt. Iedereen kent de rellen en branden, vooral tijdens de jaarwisseling. De Haagse dagbladen maken bijna dagelijks melding van de branden in en rond een oude broodfabriek die afgebroken wordt. Dit soort panden zijn „ideale” brandstichtingsobjecten. Er zitten geen mensen meer in, die je verhinderen om fikkies te stoken. De boel moet toch tegen de grond, dus of je het nou vernielt met vuur of met mokers maakt niet zo veel uit. Destructie is altijd fascinerend, zowel voor de ouderen die met zeer veel belangstelling overdag het slopersgeweld volgen, als voor de jongeren die 's avonds zelf aan de slag gaan. Het is avontuurlijk want de politie en de persfotografen komen herhaaldelijk langs om te zien of er al iets aan de hand is. De brandjes worden overigens niet alleen veroorzaakt door jongens uit de wijk zelf. Iedereen in Den Haag weet uit de krant dat je het beste in de Schilderswijk terecht kunt als je wat in de brand wilt steken. De omwonenden verzetten zich nauwelijks. Ze zijn niet anders gewend, hebben het misschien vroeger zelf ook gedaan, weten dat je er toch weinig tegen doet en sommigen hopen dat hoe meer er gefikt wordt, hoe sneller er ook gesloopt wordt. Die theorie lijkt houdbaar, want na branden is men bang voor instortingsgevaar. Een volgende gedachtengang is: als er snel gesloopt wordt, komt er ook gauwer weer iets nieuws voor in de plaats. Het zal ten slotte duidelijk zijn dat het ontbreken van andere recreatiemogelijkheden ook een reële verklaringsgrond vormt voor verschillende vormen van baldadigheid. Maar hoeveel verklaringen er ook mogelijk zijn; de Schilderswijk komt voornamelijk negatief in het nieuws. Een sterk voorbeeld daarvan is de televisiedocumentaire die de KRO 2 jaar geleden maakte van een a-sociaal gezin in de Schilderswijk. Waarschijnlijk was de bedoeling goed: we laten het ergste kreupeergeval zien, dan wordt er het snelste wat aan de enorme woningprobleem gedaan. In de buurt viel het programma totaal verkeerd. Men vond dat er een zeer ver-

tekend beeld was gegeven. Het mocht bij Rinus de Wipper in de Jan de Baenstraat dan een troep zijn; in de meeste huisjes in de wijk — hoe klein, oud en bouwvallig ook — zag en ziet het er zeer ordentelijk uit. Als er veel kinderen zijn, worden daar keurige bedjes voor getimmerd, als het dak lekt, wordt daar wat aan gedaan en ratten komen alleen voor bij mensen die vies zijn. Kortom er ontstond een grote rel en dat heeft de Schilderswijk naar buitenuit geen goed gedaan. Een gunstig neveneffect was wel dat het ministerie van CRM opdracht gaf tot een uitgebreid onderzoek naar de situatie in de Schilderswijk, waar de autoriteiten, welzijnswerkers en politici nu hun voordeel mee kunnen doen. Ze hebben argumenten voor hun strijd om de toestanden te verbeteren.

Schadevergoeding

Het slopen werkt ook door in andere sectoren. Scholen moeten sluiten omdat ze te weinig leerlingen hebben, middenstanders gaan over de kop. De winkeliers wier pand afgebroken moet worden, zitten goed. Zij krijgen een zeer billijke schadevergoeding. Slachtoffers zijn die kleine zelfstandigen die net aan de rand van een saneringsgebied zitten en die hun klandizie betrokken uit dat gebied. Vaak lukt het ze niet om de tijd tussen afbraak en hernieuwde bebouwing te overbruggen. Toch is er voor hen geen wettelijke regeling, die ze enigszins schade-loos kan stellen. De gemeente staat voor een groot dilemma bij het vinden van juiste, nieuwe bestemmingen voor die delen van de wijk die ze afgebroken heeft. De grond is duur, dus heeft ze het liefste hoogbouw, ook al om zo snel mogelijk een einde te maken aan de woningnood. Maar die hoogbouw sluit niet aan bij de bestaande bebouwing. Als ze kiest voor kwaliteit (zodat ze voorkomt dat de nieuwe huizen over een paar decennia weer krotten zijn), weet ze dat de huizen onbetaalbaar zullen zijn voor de Schilderswijkers.

Die kunnen er dan alleen in als ze een suppletie krijgen in de vorm van een aanvullende, individuele huursubsidie. Maar die moet het rijk beschikbaar stellen. Het verzet tegen een eerste nieuwbouwplan in de wijk is groot. De woningen met parkeergarages, liften, centrale verwarming en galerijen gaan drie honderd gulden per maand kosten. Onbetaalbaar. Daarom heeft de actiegroep „Betaalbare huren” een alternatief bouwplan laten opstellen. De groep komt dan op huren van f 160,— (zonder liften en garages). Volgens de gemeente zijn die woningen te sober, is er bij de bepaling van de huur onvoldoende rekening gehouden met de grondprijzen en zou de gemeente volledig op moeten draaien voor parkeer-

terreinen, terwijl in haar eigen plan de huurders de kosten van de garages zouden gaan dekken. Het is daarom zeer de vraag of het alternatieve plan het haalt.

De meeste oude stadswijken zitten met een zelfde soort problemen:

- slechte huizen die alleen vervangen kunnen worden door voor de huidige bewoners onbetaalbare nieuwe woningen.
- veel sloop en afbraak.
- verbetering van de kwaliteit van het bestaande woningbestand is alleen mogelijk als de (vaak particuliere) huiseigenaren meewerken.
- deze renovatie leidt ook steeds tot hogere huren, die de mensen vaak niet kunnen betalen.
- onvoldoende speel- en recreatiemogelijkheden.
- onvoldoende doorstromingsmogelijkheden.
- taal- en ontwikkelingsachterstanden bij de schoolgaande kinderen.
- verkeersproblemen (te smalle en drukke straten).
- hoge grondprijzen, grondspeculatie.
- problemen van milieuhygiënische aard.

Het zal niet makkelijk zijn dit pakket problemen snel en adequaat op te lossen. Daarvoor is — als de goede wil al aanwezig is — de situatie van de gemeentefinanciën in onze grote steden te zorgelijk. Toch kunnen de onhoudbare toestanden niet te lang voortbestaan. De verschillen tussen de mensen die het goed en slecht hebben worden te groot. Kinderen die in saneringswijken groot worden, hebben veel minder kansen dan kinderen in betere buurten. Die noodlottige wetmatigheid moet doorbroken worden. Maar dat is niet makkelijk. Neem bij voorbeeld maar het onderwijs. In Den Haag is er sprake van een noodsituatie bij het lager onderwijs. Men doet alles om onderwijzers te krijgen, maar de laatste buurt waar die leerkrachten naar toe willen is wel de Schilderswijk: grote klassen, „moeilijke” kinderen, ordeproblemen, huisvestingsmoeilijkheden etc. De kinderen in de Schilderswijk beginnen — als ze op school komen — al met een educatieve achterstand van twee jaar. Die lopen ze alleen in als ze in kleinere klassen meer individuele aandacht krijgen. Maar daar zijn geen mensen voor. Op het ogenblik is er een regeling waarbij onderwijzers die vijf jaar op een volksschool gaan werken een vrijstelling van dienst kunnen krijgen. Op die manier krijgt de Schilderswijk iets van een kazerne. Er zijn verschillende onderwijzers die twee jaar dienst op de Veluwe verdienen

boven vijf jaar dienst in de Schilderswijk.

Buurtverzet

Alle politieke partijen doen te weinig voor de Schilderswijk. Ze beloven veel. Maar politici wonen zelf niet in de wijk en hebben de neiging om de problemen die daar spelen te verdringen. Daarom zou de wijk zelf veel actiever moeten zijn. Maar de mensen hebben het geloof in oplossingsmogelijkheden praktisch verloren. Bij de laatste verkiezingen bleef 55 pct. thuis. Het etiket zorgenwijk, a-socialenwijk werkt verlamdend. Er is wel opbouwwerk in de wijk, maar dat is ingekapseld. De opbouwwerkers zijn gemeente-ambtenaren. Van hen kan niet verwacht worden dat zij een effectief buurtverzet organiseren. Dat kan van de mensen zelf ook nauwelijks verwacht worden. Ze werken allemaal overdag en hebben 's avonds niet veel energie meer. De gemeente weet dat en ziet de bewoners dan ook nauwelijks als een potentiële bedreiging. Om bijna 50.000 nauwelijks geschoolde, slecht betaalde en slecht behuisde mensen tot actie aan te zetten is geen peuleschilletje. Dat lukt alleen een groep full-time, betaalde activisten die uit de wijk komen, er zelf wonen, door de mensen als medestanders gezien worden. Het zouden geboren leiders moeten zijn met veel tact, veel intelligentie en een mateloos geduld. Mensen die er in zouden slagen om de Schilderswijkers bij de televisie vandaan te krijgen en die het zouden kunnen verkopen dat de hulp van specialisten van buiten de wijk soms onontbeerlijk kan zijn. Mensen ook die heldere eisen kunnen formuleren waar iedereen achter kan staan, die irrelevante verdeeldheid weten te bezweren, die agressie politiek zinvol weten te richten. Mensen die waarschijnlijk niet bestaan. En zo lang blijven de succesjes, kleine succesjes. Blijven er wat actiegroepjes, die elkaar in de haren zitten en die zo op kijken tegen de wethouder dat ze hem vrij spel geven. De twee raadsleden uit de wijk, zijn al lang ingekapseld in de KVP- en PvdA-fractie. Een voorhoede van studenten en kunstenaars ontbreekt in de wijk. Dolle Mina's wonen ook in betere buurten. Journalisten zijn alleen geïnteresseerd in wat er fout gaat in de wijk en onderwijzers verdienen het zelfde salaris liever op een makkelijker en modernere school. Wie denkt dat de Schilderswijk — na honderd jaar — snel uit de problemen zal zijn, zit er ver naast. Maar wie meent dat de situatie daar nog erg veel langer kan verslechteren, zonder dat dat tot brokken leidt, houdt zich zelf voor de gek. Het buurtverzet neemt steeds meer toe. In Rotterdam, in Amsterdam en ook in Den Haag.

JAN HAASBROEK

CARTOONS

